

Ks. Krzysztof Konecki

Akcenty Maryjne w „Obrzędach profesji zakonnej” i „Obrzędach konsekracji dziewic”

Zanim przystąpię do omówienia zagadnienia podanego w temacie referatu, pragnę na wstępie podać kilka uwag o charakterze ogólnym i wprowadzającym.

Obrzędy profesji zakonnej i Obrzędy konsekracji dziewic są dwiema różnymi księgami liturgicznymi odnowionymi w myśl zasad soborowej reformy liturgicznej. *Konstytucja o liturgii świętej* w nrze 80 postulowała: „Należy ponownie opracować obrzęd konsekracji dziewic, znajdujący się w Pontyfikale Rzymskim. Oprócz tego należy ułożyć obrzęd profesji zakonnej i odnowienia ślubów, aby odznaczały się większą jednolitością, prostotą i dostojnością. Powinien on obowiązywać tych, którzy składają profesję lub odnawiają śluby podczas Mszy świętej, z zachowaniem jednak prawa partykularnego”. Obydwe księgi dotyczą życia poświęconego Bogu i przeznaczone są dla osób obierających jedną z czterech form życia konsekrowanego w Kościele

Wydania wzorcowe obydwu ksiąg ukazały się w roku 1970. *Ordo professionis religiosae (Obrzędy profesji zakonnej)* ogłoszone zostało przez Kongregację Kultu Bożego 2 lutego, natomiast *Ordo consecrationis virginum (Obrzędy konsekracji dziewic)* 25 marca. Gdy uwzględnimy różnych adresatów tych ksiąg oraz ich teologiczną zawartość, zauważymy, że daty ich uroczystej promulgacji nie są tu przypadkowe, przeciwnie posiadają wymowę symbolu. Przy użyciu tych dwóch ksiąg Kościół celebrowe obrzędy liturgiczne należące do kategorii sakramentaliów, różne jednak co do treści i co do następstw. Zobaczymy więc, jakie są różnice i jakie podobieństwa między konsekracją dziewic a profesją zakonną.

Obrzędy konsekracji dziewic są pierwszym i najstarszym obrzędem powstałym u zarania chrześcijaństwa, poprzez który kobieta poświęca Bogu swoje życie w doskonałej czystości. Co przyczyniło się do powstania tego obrzędu? Przede wszystkim stanowisko kobiety w starożytnym społeczeństwie. W Rzymie nie była ona nigdy *sui iuris*. Na każdym etapie życia była zależna od mężczyzny, jako dziewczyna była *in manu patris*, jako kobieta zamężna podlegała autorytetowi męża, jako wdowa musiała w hierarchii domowej ustąpić miejsca najstarszemu synowi. Patrząc więc od strony społeczno – kulturowej, wybór drogi w bezżeństwie stawiał kobietę w zupełnie odmiennej sytuacji. Wydaje się, że dziewica chrześcijańska dysponowała większą autonomią i z większym zdecydowaniem dokonywała wyboru dotyczącego samej głębi jej życia, niż mogły to uczynić inne kobiety w wyborze swojego życiowego partnera. Ponadto obranie drogi życia w dziewictwie czyniło ją wolną od wszelkich uwarunkowań rodzinnych i społecznych, a w przyszłości pozwalało jej niekiedy lepiej zrealizować swoje życiowe aspiracje. Później, kiedy ślub dziewictwa zostanie potwierdzony uroczystym aktem konsekracyjnym, kobieta jako *virgo Christi* będzie podlegała bezpośrednio biskupowi i pozostawać będzie pod opieką Kościoła.

Natomiast profesja zakonna jest w pewnym stopniu pochodną konsekracji. Zrodziła się ok. VI w. na skutek przeobrażeń w życiu duchowym kobiet konsekrowanych, po-

legających głównie na życiu wspólnotowym, które z kolei zrodziło potrzebę funkcji przełożonych oraz ślubów posłuszeństwa i ubóstwa. Można powiedzieć, że obrzędy konsekracji dziewic są pewnego rodzaju matrycą, archetypem dla profesji zakonnej.

Różnica polega także w podmiocie obydwu obrzędów. Podmiotem profesji zakonnej są kobiety, także wdowy, a nawet związane węzłem małżeńskim, jeśli otrzymały odpowiednie upoważnienie. Obrzęd ten przeznaczony jest więc dla mniszek, zakonnic i członkiń instytutów świeckich. Podmiotem konsekracji dziewic natomiast są tylko niektóre mniszki, które posiadają tradycję tego obrzędu i głównie kobiety żyjące w świecie. Warunkiem otrzymania przez nie konsekracji jest to, że nigdy nie zawarły małżeństwa kościelnego ani cywilnego i nie żyły publicznie, czyli jawnie, w stanie przeciwnym czystości. Dla uniknięcia wątpliwości należy zaznaczyć, że do przyjęcia konsekracji nie jest wymagane u kandydatek dziewictwo fizyczne. Ponadto – jeśli chodzi o podmiot – profesja zakonna przeznaczona jest tak dla mężczyzn jak i dla kobiet. Obrzędy konsekracji dziewic są tylko dla kobiet. Tradycja Kościoła rzymskiego nie zna udzielania konsekracji mężczyznom, niemniej dziś sprawa ta wydaje się być otwarta, czego dowodem są liczne zapytania a także propozycje napływające do Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, aby ustanowić specjalny obrzęd konsekracji mężczyzn .

Bardzo istotna różnica dotyczy szafarza obrzędów. Profesję zakonną przyjmuje przełożony zakonny albo ksiądz diecezjalny, rzadziej biskup. Konsekracji dziewic przewodniczy zawsze biskup miejsca bądź delegowany przez niego biskup pomocniczy. Prezbiter nigdy w historii nie był i także obecnie nie może być szafarzem obrzędów konsekracji dziewic. Kiedy w pewnych okresach życia Kościoła zaczęły pojawiać się próby uzurpowania sobie prawa do udzielania konsekracji przez księży czy przeorysze, wówczas ustawodawstwo kościelne zareagowało zdecydowanie w obronie tego starożytnego zwyczaju. Niezwykle zdecydowane stanowisko zajął np. synod w Paryżu (829 r.), który zagroził surowymi karami tym księżom, którzy by dopuścili się praktyki sprawowania tego obrzędu.

Podczas profesji zakonnej osoby ślubują, że będą naśladować Chrystusa w Jego trzech radach ewangelicznych: ubóstwa, czystości i posłuszeństwa, żyjąc według reguły zakonu lub zgromadzenia. Cechą charakterystyczną profesji zakonnej jest więc doskonałe postępowanie za Chrystusem. Podczas konsekracji, która ze swej istoty jest liturgią oblubieńczych zaślubin, kobiety składają jedynie ślub życia w dziewictwie jako znak rzeczywistości przyszłej i udziału w niej wszystkich chrześcijan.

Profesja zakonna obliguje do życia wspólnotowego, a zatem niesie z sobą regułę zakonną i funkcję przełożonych, którym podlegają członkinie wspólnot zakonnych. Konsekracja nie. Dziewice konsekrowane mieszkają na ogół indywidualnie, nie mają zatem ani reguł życia, ani przełożonych.

Jest inna fizjonomia duchowa tych dwóch form życia konsekrowanego. Członkinie wspólnot zakonnych przeżywają swoje powołanie w perspektywie duchowości zakonnej i założyciela wspólnoty. Dziewice konsekrowane nie mają swego założyciela, jak sam Kościół. Dlatego swój charyzmat dziewictwa przeżywają w łączności z Kościołem lokalnym. Duchowy związek z biskupem i wspólnotą wiernych Kościoła diecezjalnego jest „*proprium*” tej formy życia konsekrowanego.

Powyższe różnice występujące między profesją zakonną a konsekracją dziewic nie

czynią bynajmniej tych dwóch obrzędów przeciwnymi. Różnica bowiem nie jest tym samym co przeciwstawieństwo. Obydwa obrzędy są prawdziwą i pełną konsekracją kobiety, czyli całkowitym oddaniem się jej na dozoną służbę Bogu i braciom. Dlatego nie można mówić, że któryś z tych obrzędów zawiera mniejszy czy większy stopień konsekracji. Takie zróżnicowania bowiem nie istnieją.

Przechodząc teraz do właściwego zagadnienia, pragnę już na wstępie zaznaczyć, że akcenty Maryjne tak w obrzędach profesji zakonnej jak i w konsekracji dziewic są bardzo nieliczne, dlatego obydwie księgi omówię wspólnie. Akcenty Maryjne występują głównie w modlitwie konsekracyjnej obydwu obrzędów, w tekście homilii i odnoszą się przede wszystkim do tajemnicy Wcielenia.

I tak podczas profesji zakonnej w modlitwie konsekracyjnej zostaje przypomniany przede wszystkim udział Maryi w tajemnicy Wcielenia Słowa Bożego: „W pośród nich jaśnieje Córka Syjonu, Najświętsza Maryja Panna, z której narodziło się Twoje Słowo, wcielone dla zbawienia świata, nasz Pan Jezus Chrystus”¹. Podobny ale znacznie bogatszy w treści teologiczne i bardzo ciekawy akcent Maryjny odnajdujemy w obrzędzie konsekracji dziewic w tekście homilii, jaką biskup kieruje do kandydatek: „Gdy nadeszła pełnia czasów (...) Ojciec (...) wybrał (...) Dziewicę, w której najczystszym łonie za sprawą Ducha Świętego Słowo stało się ciałem i natura ludzka połączyła się oblubieńczym związkiem z naturą boską”².

Tekst ten, będąc żywą reminiscencją tekstu Zwiastowania (por. Łk 1,26-35), objawia tajemnicę dziewictwa Maryi, w którym Bóg Ojciec znajduje swoje szczególne upodobanie. Z Jego woli i z mocy Ducha Świętego w Jej dziewiczym łonie Odwieczne Słowo stało się ciałem. Dzięki tej nadzwyczajnej zbawczej interwencji Ojca i Jego Ducha Maryja stała się Matką Syna Bożego, pozostając równocześnie dziewicą. W Maryi dokonana się tajemnica zaślubin; Słowo samego Boga, „które jest odbłaskiem Jego chwały i odbiciem Jego istoty” (Hbr 1,3), zaślubiło ludzką naturę, stając się w ten sposób ciałem. To ślubne wydarzenie, którym było oblubieńcze zjednoczenie się Odwiecznego Słowa z ludzką naturą, jest paradygmatem i znajduje się u podstaw każdej innej struktury oblubieńczej o charakterze nadprzyrodzonym. W pierwszej kolejności jest ono fundamentem ontologicznym i archetypem dla oblubieńczego związku Chrystusa z Kościołem, a następnie jedności mężczyzny i kobiety w sakramencie małżeństwa, a także poświęcenia się uczniów Chrystusowi w profesji zakonnej i w konsekracji dziewic.

Maryja jest więc pierwszą osobą, w której duchowo oblubieńcze zjednoczenie się wszystkich członków Kościoła, i Kościoła jako takiego, z Chrystusem zrealizowało się najpierw i w sposób najdoskonalszy. M.J. Scheeben, aby możliwie najtrafniej oddać ten niepowtarzalny, jedyny w swoim rodzaju związek Maryi z Chrystusem, mówi o „charakterze oblubieńczym” macierzyństwa Maryi. Wyrażenie to jakkolwiek może budzić zdziwienie, to jednak zawiera głęboką prawdę, którą odnajdujemy również we współczesnej mariologii³. Chodzi tu o szczególne i jedyne związki osobowe między

¹ Pontificale Romanum. *Ordo professionis religiosae*, editio typica, Typis Polyglottis Vaticanis 1970, s. 31.

² Pontyfikał Rzymski. *Obrzędy konsekracji dziewic* [=OKD], Katowice 2001, nr 16.

³ Por. F. M. Bauducco, *Mattia Giuseppe Scheeben insigne mariologo dell'etr' moderna*, CivCat, 106 (1955) 3, s. 508-518.

Matką a Jej Synem, które zrodziły się poprzez tajemnicę Wcielenia. Tajemnica ta zakłada w sobie, tak ze strony Syna, jak i ze strony Matki wzajemny i całkowity dar z siebie. Implikuje ona wolne i całkowite zjednoczenie osobowe, obejmujące całe życie i całe dzieło obydwu stron⁴.

Można powiedzieć, że ten ścisły i nierozzerwalny związek Chrystusa z Maryją posiada w sobie coś – wyłączwszy oczywiście aspekt seksualny – z jedności mężczyzny i kobiety poślubionych w małżeństwie. Można by zaryzykować twierdzenie, że Maryja pozostaje ze swoim Synem w podwójnej relacji. Najpierw jest ona – ta relacja – owocem oblubieńczego zjednoczenia boskiej natury Syna z ludzką naturą, „zapożyczoną” od Maryi, następnie zaś jest wynikiem zrodzenia, czyli macierzyństwa. W tym odnajdujemy pełny sens dziewictwa Maryi, które ukazuje się nie tyle jako wartość sama w sobie, ale jako skutek i wskaźnik innej wartości, wartości w porządku łaski i miłości, czyli mistycznego i całkowitego zjednoczenia ze Słowem Bożym, wcielonym w Jej łonie⁵.

Dziewictwo Maryi posiada więc wymiar chrystologiczny, ponieważ zostało Jej ofiarowane przez Boga jako funkcja po to, by mogła zostać Matką Jego wcielonego Syna⁶. To z kolei wskazuje na fakt, że dziewictwo Maryi zostaje ukazane równocześnie z Jej Bożym macierzyństwem, do którego się odnosi i którego jest tak wielkim znakiem, że je zarazem tłumaczy i charakteryzuje. W Maryi, jak powie Jan Paweł II⁷, spotkały się i zespoliły w sposób wyjątkowy dwa wymiary kobiecego powołania, jakimi są dziewictwo i macierzyństwo. Stało się to możliwe dzięki Duchowi Świętemu, który sprawił, że Maryja zachowując swoje nienaruszone dziewictwo, stała się równocześnie Matką (por. Łk 1,34).

Ponieważ tajemnica poczęcia i narodzenia Słowa jest dziełem Ducha, dziewictwo i macierzyństwo w Maryi nie wykluczają się wzajemnie ani nie ograniczają, ale przeciwnie się przenikają i uzupełniają. Ich zespolenie w osobie Maryi jest tak silne, że nie powinno się o nich mówić oddzielnie, ale razem, jako o „macierzyństwie dziewiczym” lub nazywać Maryję Matką i Dziewicą zarazem. Dziewictwo Maryi, które czyni możliwym ten niezwykły związek między Nią a Synem Bożym, zapowiada dziewictwo tych, którzy będą chcieli również zjednoczyć się całkowicie z Chrystusem⁸. Z tego powodu dla kobiety poświęconej Bogu Maryja jawi się jako wzniosły przykład doskonałej konsekracji, wyrażającej się pełną i bezgraniczną przynależnością do Boga i całkowitym oddaniem się Jemu i Jego zbawczym planom. Wybrana przez Pana, który postanowił dokonać w Niej tajemnicy Wcielenia, Maryja przypomina osobie konsekrowanej o pierwszeństwie Bożej inicjatywy i daje jej równocześnie doskonały wzór przyjęcia Jego łaski przez człowieka⁹.

Temat wcielenia Odwiecznego Słowa Ojca rozwija również modlitwa konsekracyjna obrzędu konsekracji dziewic. Niestety, polskie tłumaczenie obrzędów zatwier-

⁴ Na temat nierozzerwalnego zjednoczenia Matki z Jej Synem mówi Sobór Watykański II w VII rozdz. KK: por. nry 53, 56, 57, 58, 61, 62, 63.

⁵ V. Caporale, *Il significato della verginità*, RasTeol 18 (1977) s. 57-69, 141.

⁶ J. Aubry, *La verginità é amore*, Torino 1980, s. 21.

⁷ Jan Paweł II, List apostolski *Mulieris dignitatem*, Watykan 1988, nr 17.

⁸ P. Schoonenberg, *Le sens de la virginité*, Chr 5 (1958) s. 40.

⁹ Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja papieska *Vita consecrata*, Watykan 1996, nr 28.

dzone przez Kongregację ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów w ogóle pomija ten urywek łacińskiej wersji tekstu. Odnajdujemy w nim bardzo sugestywne i ciekawe porównanie między Dziewicą z Nazaretu a dziewicami chrześcijańskimi w ich poświęceniu i oddaniu się Chrystusowi¹⁰. Zdaniem Calabuiga jest to bardzo głęboki i ekspresywny tekst, który jednak ze względu na pewien stopień trudności nie zawsze zostaje dostatecznie odczytany w odniesieniu do postaci Maryi¹¹.

Aby w pełni uchwycić jego właściwy sens, proponuje on posłużyć się metodą polegającą na przejściu od jego znaczenia poetyckiego, ogólnego i powszechnego, do znaczenia konkretnego, indywidualnego i doświadczalnego. W świetle takiej reinterpretacji tekst mówi, że dziewica chrześcijańska (*beata virginitas*) rozpoznaje w Chrystusie źródło dziewictwa (*agnovit auctorem suum*) i oddaje Mu się na sposób oblubieńczy (*illius thalamo, illius cubicolo se devovit*). Chrystus jest Oblubieńcem dziewic (*sic perpetuae virginitatis est Sponsus*), tak jak jest Synem Maryi zawsze Dziewicy (*quemadmodum perpetuae virginitatis est Filius*)¹². Podobnym odniesieniem do związku Chrystusa z Maryją i dziewicami kończy się tekst homilii: „Chrystus, Syn Dziewicy i Oblubieniec dziewic, już teraz na ziemi będzie waszą nagrodą”¹³.

Maryja będąc wyróżniona godnością swojego dziewiczego macierzyństwa, zostaje ponadto ukazana dziewicom jako wzór głębokiej pokory. Propozycję takiej postawy odnajdujemy w obrzędzie konsekracji w homilii biskupa, który zwracając się do kandydatek wypowiada słowa: „Naśladując Matkę Bożą, chcecie być służebnicami Pańskimi i pragniecie, aby was tak nazywano”¹⁴. W scenie Zwiastowania Matka Najświętsza w odpowiedzi na radosne orędzie Archanioła mówi o sobie, że jest „służebnicą Pańską” (Łk 1,38). Wyrażenie to wskazuje na całkowite i bezwarunkowe oddanie się Maryi woli Bożej, której Ona od tej chwili staje się służebnicą. Jej służba wyraża się przede wszystkim na płaszczyźnie wiary, w całkowitym przyjęciu, pozbawionym jakichkolwiek zastrzeżeń, słowa Bożego i przestrzeganiu go z największą wiernością (por. Łk 2,19.51). Konkretnie zaś polega ona na wiernym i pełnym posłu-

¹⁰ Pontificale Romanum. *Ordo consecrationis virginum* [=OCV], editio typica, Typis Polyglottis Vaticanis 1970, n. 24:

*Agnovit auctorem suum beata virginitas,
et, aemula integritatis angelicae,
illius thalamo, illius cubicolo se devovit,
qui sic perpetuae virginitatis est Sponsus,
quemadmodum perpetuae virginitatis est Filius.*

¹¹ I.M. Calabuig – R. Barbieri, *Consacrazione delle vergini*, NDL, 308.

¹² W tłumaczeniach na języki nowożytnie powyższe odniesienie do Maryi nie istnieje, czego przykładem może być tutaj podany tekst włoski. Por. Pontificale Romano. *Consacrazione delle vergini*, Libreria Editrice Vaticana 1980, 38:

*La beata verginità ha riconosciuto il suo autore
ed emula della condizione degli angeli
si è consacrata all'intimità feconda
di colui che della verginità perpetua è Sposo e Figlio.*

Polskie tłumaczenie obrzędów zatwierdzone przez Kongregację ds. Kultu i Dyscypliny Sakramentów pomija w ogóle ten tekst.

¹³ OCV n. 16: *Christus, Virginis filius ac virginum sponsus, iam nunc in terris vestrum gaudium erit vestraque corona...*

¹⁴ OKD nr 16.

szeństwie względem planu Bożego, aby w ten sposób mogła realizować się przez Nią historia zbawienia. Maryja z Nazaretu, pierwsza Dziewica konsekrowana, jest więc pierwszą uczennicą i nieporównywalnym przykładem pójścia za Chrystusem Panem. Ze względu na swe całkowite poświęcenie się i oddanie tajemnicy i postannictwu swojego Syna jaśniej dla swych duchowych córek jako niedościgły wzór posługi apostołskiej i kościelnej¹⁵.

Dziewica chrześcijańska z tej racji, że pragnie całą siebie bez reszty poświęcić Chrystusowi, przybiera w swoim życiu tę samą postawę co Maryja. Podobnie jak Ona przyjmuje i wiernie strzeże słowa Bożego, co oznacza, że pragnie zachować „nienaruszoną wiarę”¹⁶. Ponadto całkowicie otwiera się na wolę Bożą w każdej sytuacji życiowej, w której zostałaby zaproszona do wykonywania swojej służby, aż do zakończenia historii zbawienia świata. Będąc na podobieństwo Maryi służebnicą Pańską, jest świadoma, że jej godność oblubienicy, a przez to jej szczególny udział w Bożych zamiarach, nie jest wynikiem jej zasług ani osobistych walorów moralnych, ale jest dziełem Ducha. Dlatego jest roztropna i czuwa, „aby pycha nie skaziła wielkiego daru dziewictwa”¹⁷.

Podsumowując powyższe rozważanie, należy stwierdzić, że omawiane obrzędy tylko na kilku miejscach mówią o osobie Maryi. Ukazują Ją przede wszystkim w kontekście tajemnicy Wcielenia, akcentując Jej powołanie do życia w dziewictwie i macierzyństwie. Wybrana w odwiecznym planie zbawienia przez Boga Ojca i konsekrowana w chwili Zwiastowania mocą Jego Ducha, Maryja jest pierwszą z niewiast, która dostąpiła zaszczytu zaślubin z Chrystusem, Oblubieńcem całej ludzkości. Teksty odnowionych obrzędów profesji zakonnej i konsekracji dziewic aplikują naukę Ojców Kościoła, powtórzoną przez Sobór Watykański II, według którego „w tajemnicy Kościoła, który sam także słusznie nazywany jest matką i dziewicą, Błogosławiona Dziewica Maryja przodowała najdoskonalej i osobliwie, stając się wzorem dziewicy i zarazem matki”¹⁸. W dziewictwie konsekrowanej kobiety, tak z racji jej natury, jak i łaski, realizuje się pełniej podobieństwo do pierwszej Dziewicy konsekrowanej, która w stworzeniu stała się najpełniejszym obrazem powołania i godności kobiety oraz jasnym wyrazem zamysłu, jaki Bóg ma wobec całego stanu niewieściego.

¹⁵ Synod Biskupów. IX Zgromadzenie Zwyczajne, *Życie zakonne i jego postannictwo w Kościele i świecie. Instrumentum laboris*, Watykan 1994, nr 65.

¹⁶ OKD nr 16.

¹⁷ OKD nr 16.

¹⁸ KK nr 63.